

МОДЕЛІ СУЧАСНОГО ДОБРОБУТУ ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В ТРАДИЦІЙНИХ ЕКОНОМІКАХ

В теорії економіки добробуту важливим напрямом її розвитку є обґрунтування моделей добробуту, що застосовуються в різних країнах. Вони сформувалися в ході історичного розвитку під впливом різного роду чинників і характеризуються різноманітністю форм. В той же час сутність будь-якої моделі добробуту можна визначити як форму взаємозв'язку ринку та держави у забезпеченні суспільного та індивідуального добробуту. Критерієм розмежування різних моделей є співвідношення ринкових механізмів та державного регулювання.

Вибудовуючи аналітичну схему такого співвідношення, слід враховувати не лише економічні складові моделей добробуту, але й етичні, соціальні, правові. В. Акопов та Ю. Гаджієв запропонували таку загальну схему формування та реалізації сучасних моделей добробуту [1], яка включає принципи формування (етичні та соціально-економічні), інструменти реалізації (ринкові та неринкові), законодавчо-нормативні акти та практику регулювання добробуту. У відповідності до даної схеми автори виділяють три моделі добробуту: залишкову, змішану та інституціональну.

Існують і інші підходи до класифікації моделей добробуту [2; 3], в яких моделі поділяються на два типи - моделі інституціонального типу та моделі залишкового типу. Перший тип моделей характеризується тим, що держава своїми соціальними програмами забезпечує високий рівень добробуту всім верствам населення. При цьому застосовується прогресивне оподаткування і цілеспрямовано регулюється рівень доходу та багатства. Держава активно втручається в функціонування економіки з метою більш рівномірного розподілу матеріальних благ. Другий тип моделей передбачає виконання державою тільки тих соціальних функцій, які не реалізує ринковий механізм. Діяльність держави спрямована на найбідніші верстви населення, рівень оподаткування відносно низький. Соціальна політика держави спрямована на забезпечення певних стандартів життя, вона сприяє динамічному росту. Держава не втручається безпосередньо в механізми виробництва і розподілу.

Моделі інституціонального типу характерні для країн континентальної Європи. Серед них є різні види - німецька модель соціально ринкової економіки, шведська (скандинавська) модель. Остання характеризується універсальністю або адресністю, тобто все населення країни користується відповідними благами, що їх пропонує держава. Важливою особливістю даної моделі є соціалізація. Вона спрямована на забезпечення повної зайнятості, що передбачає активну політику держави на ринку праці, великі розходи на перепідготовку і перекваліфікацію кадрів, підвищення кваліфікації, професіональну і територіальну мобільність робочої сили. Важливу роль в реалізації даної моделі відіграє консенсус між корпораціями, державою та профспілками.

Модель залишкового типу характерна для США, Великобританії та Нової Зеландії. Для неї характерним є пріоритет ринкового механізму у вирішенні соціальних проблем, тому особливу роль відіграє соціальне страхування в різних формах і на різних рівнях.

Більш детальну класифікацію розробила С.В. Тарасова. Вона базується на теоретичних концепціях про допустиму міру впливу держави на суспільний добробут [2]. Виходячи з даного критерію, виділяють чотири моделі суспільного добробуту: 1) ліберальна модель держави - мінімум, де держава не втручається в процес формування соціального добробуту, що є прерогативою ринку. Держава створює правові умови цього процесу; 2)

неокласична модель, в якій функції держави розширюються, вона виробляє суспільні блага і перерозподіляє доходи; 3) неокейнсіанська держава добробуту, яка передбачає втручання держави в функціонування ринку з метою підвищення добробуту; 4) модель соціального ринкового господарства, де роль держави у забезпеченні добробуту досить значна, але не така активна, як у моделі держави добробуту.

Формування моделей добробуту в транзитивних економіках відбувалося досить суперечливо. Перехід від планової економіки до ринкової в багатьох країнах призвів до значного зниження життєвого рівня населення на протязі першого десятиліття. У 90-і роки в більшості постсоціалістичних країнах моделі не були сформовані, що робило невизначеною і не обґрунтованою економічну і соціальну політику держави. Починаючи з 2000-х років країни Центральної і Східної Європи, що поступово входили до Європейського Союзу, сформували моделі добробуту, засадничі принципи яких відповідають моделі соціальної ринкової економіки за деякими виключеннями і особливостями.

Пострадянські країни, перш за все Україна та Росія, у 90-і роки прийняли велику кількість законодавчих норм щодо соціальних пільг та гарантій, що наблизило їх до інституціональної моделі добробуту і перш за все до моделі соціальноорієнтованої економіки. Але оскільки ресурси державного бюджету Росії, а особливо України були обмежені, реалізація соціальних пільг та гарантій не була здійснена. Зважаючи на реальний вплив держави на добробут у цих країнах, на значне розшарування суспільства, сучасна модель добробуту є моделлю залишкового типу, де держава забезпечує певний мінімум соціальних благ перш за все найбільш вразливим верстам населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Акопов В., Гаджиев Ю. Национальная и региональная модель благосостояния/ В. Акопов, Ю Гаджиев// Общество и экономика. - 2002. - № 6.
2. Тарасова С. Экономическая теория благосостояния/ С.Тарасова - М., 2001.
3. Бурджалов Ф.Э. Типы социальной политики: концепция, практика/ Ф.Э. Бурджалов, И.В. Гришин, З.Я. Сванидзе И.В.Соболева// Общество и экономика. - 1997. - № 1-2.